

Hverdagsliv før og nu

– fortalt gennem Børnenes Arbejdersmuseum

Arbejdsbog

Hverdagsliv før og nu

– fortalt gennem Børnenes Arbejdermuseum

Denne bog tilhører

Navn: _____

Klasse: _____

Hverdagsliv før og nu – fortalt gennem Arbejdermuseets Børnemuseum, © Skoletjenesten Arbejdermuseet, 2014.

Tekst og redaktion: Susanne Arne-Hansen, Linda Nørgaard Andersen, Ane Riis Svendsen.

Layout: Marianne Bisballe/Skoletjenesten. Tryk: PE offset.

ISBN: 978-87-91663-14-7

Foto: Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Arkiv og Bibliotek.

Hvis ophavsretten skulle være krænkede, er det utilsigtet. Retmæssige dokumenterede krav vil blive honoreret efter de samme retningslinjer, som hvis der på forhånd var indhentet tilladelse.

En særlig tak til alle de elever og lærere der med deres ideer, nysgerrighed og engagement har været med til at forme materialet og forløbet på museet.

www.arbejdermuseet.dk

ARBEJDERMUSEET

UCC
PROFESSIONS-
HØJSKOLEN

www.skoletjenesten.dk

 SKOLETJENESTEN.DK

Forord

Læs

Her i hæftet kan du lære at læse historiske tekster om hverdagsliv før og nu:

- Du kan lære, hvordan du læser, så du forstår, hvad teksterne drejer sig om.
- Du kan lære at skrive noter, så du husker, hvad du læser.
- Du kan lære at se og fortolke fotos.
- Du kan sammenligne hverdagsliv før og nu.
- Og du kan skrive fagtekster og fiktion om hverdagsliv før og nu.

Leg

På Børnenes Arbejdermuseum kan du se og opleve, hvordan børn levede i gamle dage:

- Du kan se billeder, tøj og madvarer fra tiden.
- Du kan se rum, der er indrettet, som de boede i gamle dage.
- Du kan se arbejdspladser.
- Du kan lege pantelåner, købmand og bydreng, eller at du går til dans.
- Og du kan få fortællinger om, hvordan det var at leve dengang.

Lær

Læs og skriv i hæftet her, og forbind det med det, du har *set* og *oplevet* på Børnenes Arbejdermuseum, så *lærer* du om børns hverdagsliv før og nu. Målet er, at du ved at sammenligne fortidens og nutidens hverdagsliv, kan se sammenhænge mellem livsvilkår og hverdagsliv.

God fornøjelse med den faglige læsning og skrivning!

Ane Riis Svendsen, Linda Nørgaard Andersen og
Susanne Arne-Hansen
København 2014

Se teksten an

I hæftet her møder du skrevne tekster, fotos og illustrationer. Og du møder overskrifter, rammer og andre symboler, der fortæller dig, hvordan du skal arbejde med teksterne:

Arbejd sammen.
Øjnene viser, hvor mange der skal arbejde sammen.

Skriv selv.

før

Før du læser.

mens

Mens du læser.

efter

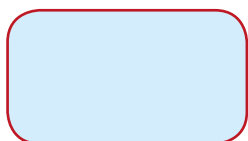
Efter du har læst.

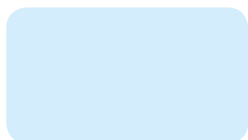
Fælles samtaler.

Blå overskrifter

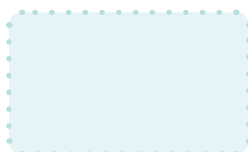
Læs teksten.
Ved hver tekst står der et læseformål, og hvilke strategier du kan bruge for at forstå teksten.

Brug strategier og forstå teksten.

Faktabokse.
Her får du viden om, hvad du kan lægge mærke til, når du læser, eller hvilket sprog du kan benytte, når du skriver.

Førstehåndskilde.

Så ... hold øje med symbolerne, og se teksten an, før du læser, og tænk undervejs over, hvad billeder og tekst fortæller dig!

Indhold

Erindringer 6

Erindringer om hverdagsliv i gamle dage 9

Børnearbejde 10

Økonomi 12

Bolig 18

Leg 21

Mad 24

Beskrivende tekster om hverdagsliv i gamle dage 27

Arbejde og skole 28

Økonomi 32

Bolig 36

Leg og fritid 40

Mad og drikke 44

Hverdagsliv i dag 48

Fotos som kilder 50

Beskriv et billede 50

Fællesskrivning 52

Forklarende tekster 54

Hvorfor flyttede folk fra landet til byen? 54

Livet på landet 56

Godsejere og bønder 56

Landarbejdere og tyende 58

Husmænd 60

Folk flytter til byen 63

Arbejdere 64

Undersøg 67

Evaluerings 68

Fortællende tekst om hverdagsliv i gamle dage 68

Hvad ved du om dengang og nu? 71

Erindringer

Erindringer er en persons beskrivelse af sit liv og sine oplevelser. **Erindring** betyder at **huske**. I erindringer fortæller man altså om, hvordan man levede, og hvilke oplevelser man kan huske.

Fælles samtale – barndom

- Hvad husker I om jeres barndom? Det kan I tænke over, mens jeres lærer fortæller om sin barndom.
- Hvad husker I fra jeres barndom? Gå sammen i grupper på tre, og fortæl hinanden om oplevelser fra jeres barndom.

Din lærer læser en tekst op om sine erindringer og viser, hvordan teksten er bygget op, og hvordan sproget er. Herefter skal I skrive jeres erindringer.

Planlæg

Du skal planlægge din erindring på denne måde:

1. Stikord

Skriv først stikord til erindringen. Brug arket herunder. Erindringen skal indeholde følgende:

Stikord til min erindring	
Indhold	Hændelse
Præsentation af min familie	
Det første, jeg kan huske	
En fødselsdag	
En sjov oplevelse	
En trist oplevelse	
Skolen	
Andet	

2. Tekstens opbygning

Din tekst skal bygges kronologisk op. Det vil sige, at hændelserne skal komme i den rækkefølge, du har oplevet dem.

Brug tørresnoeren herunder til at ordne dit indhold, så det kommer i kronologisk rækkefølge:

Indledning Fx Min familie	
1. hændelse Da jeg var 3 år	
2. hændelse Da jeg var 5 år	
3. hændelse Da jeg var 8 år	
Slutning 1 dag	

3. Skriv

Skriv nu teksten ud fra dine stikord. Skift linje, når du begynder på et nyt afsnit, og husk at sætte punktummer. Når du skriver, skal du være opmærksom på dit sprog:

Faktaboks – sprog

- Brug en jegfortæller
- Brug handleverber i datid, dvs. verber, der skaber action i teksten, fx *legede, skjulte, løb, købte, hentede, cyklede*
- Brug sanseverber, så læseren bedre kan forestille sig, hvordan dine oplevelser var. Brug fx verber som *huske, føle, se, ane, høre, lugte, fornemme, mærke*

4. Respons og oplæsning

Læs bagefter teksten op for de tre, du talte med i begyndelsen. Giv hinanden respons, og tjek, at teksten er:

- bygget kronologisk op
- har en jegfortæller
- har handleverber og sanseverber
- har afsnit om:
 - Min familie
 - Det første, jeg kan huske
 - En fødselsdag
 - En sjov oplevelse
 - En trist oplevelse
 - Skolen

Vælg en tekst til oplæsning i klassen, og begrund, hvorfor I valgte lige netop den tekst.

5. Hæng op

Find et billede af dig selv fra dengang, du var lille. Lim det på din erindring og hæng alle jeres erindringer op i klassen.

Fælles samtale

- Kan man tro på alt, hvad der skrives i en erindring?
- Hvorfor? Hvorfor ikke?
- Hvad fortæller jeres erindringer om at være barn i nutiden?

Erindringer om hverdagsliv i gamle dage

Nu skal du læse, hvad nogle gamle mennesker husker om deres barndom for cirka 100 år siden. I erindringerne fortæller de gamle om noget, der virkelig er sket. Det er altså ikke opdigtede historier. Erindringer er vigtige kilder til viden om, hvordan det var at leve i gamle dage.

Samtidig med at du læser erindringerne, skal du lære at bruge forståelsesstrategier. Forståelsesstrategier hjælper dig til at blive opmærksom på, om du har forstået det, du læser om.

Læseforståelsesstrategier

Når man læser, bruger man strategier for at sikre, at man har forstået teksten. Her skal du lære at bruge strategierne *at forudsige*, *at stille spørgsmål*, *at opklare*, *at opsummere*. Du skal bruge strategierne, mens du læser, og prøve at skabe indre billeder af det, du læser. Når du har læst hele teksten, skal du gøre dig tanker om, hvad du lærte af teksten.

Hvad går strategierne ud på?

Det kan du læse her:

før

At forudsige: Se på overskriften, og tænk over, hvad teksten mon handler om.

mens

At stille spørgsmål: Stil hele tiden spørgsmål til teksten, mens du læser.

At opklare: Find svar på spørgsmålene, mens du læser. Du kan fx læse lidt videre, måske står svaret her. Eller måske kan du finde svaret ved at tænke over, hvad du har læst tidligere. Måske står svaret ikke i teksten, men du må bruge din viden eller dine sunde fornuft til at finde svaret uden for teksten.

efter

At opsummere: Hvad ved du nu? Hvad handlede teksten om? Hvordan passede teksten med dine forudsigelser?

At forudsige: Hvad tror du nu, teksten kommer til at handle om?

Læseformål

Når du læser, skal du have et læseformål. Et læseformål er et spørgsmål, som du har i hovedet, mens du læser teksten. Spørgsmålet hjælper dig med at finde de oplysninger i teksten, som du skal bruge for at forstå teksten.

Børnearbejde

Læreren som rollemodel

Først er din lærer rollemodel og viser dig, hvordan hun gør, når hun læser og forstår en tekst.

før

Strategi: at forudsige

Se på overskriften, og tænk over, hvad teksten mon handler om.

Læseformål: Hvilken slags arbejde havde børn i gamle dage?

mens

Strategi: at stille spørgsmål og at opklare

Jeres lærer læser op. Undervejs viser hun, hvordan hun stiller spørgsmål til teksten og opklarer dem.

Ildtænder

Mange børn arbejdede hver dag for at tjene penge til deres familie. **Christian** fortæller om at hjælpe sin familie her:

„Mor fandt hurtigt ud af, at vi ikke ville overleve med fars løn alene. Ildtændere blev vores redning. Hver dag hentede mor en sæk høvlspåner på et savskæreri. I stuen satte vi børn os sammen med hende og snoede høvlspånerne sammen, til vi nåede de magiske 500 ildtændere om dagen, der gav 25 øre.“ (Cirka 1887)

Både drenge og piger arbejdede, men de lavede forskellige ting. Pigerne hjalp til derhjemme. Og der var meget at lave, for de fattige familier havde mange børn.

Her fortæller **Connie** om at passe sine søskende:

„Vi var 11 søskende. Jeg skulle altid passe børn. Jeg bar dem på hoften og tog dem op i barnevognen, og så rullede vi ud ad vejen. Jeg vidste godt, hvad jeg skulle lave, når jeg kom hjem fra skole – så skulle jeg passe unger. Nogle gange snød jeg og løb min vej, så jeg bare kunne lege.“ (Cirka 1950)

efter

Strategi: at opsummere

- Hvad handler teksten om?
- Hvad synes Connie om at passe børn? Hvordan kan du vide det?

.....

mens

Strategi: at stille spørgsmål og at opklare

Din lærer læser op. Imens tænker I over, hvilke spørgsmål I kan stille til teksten. Sig stop, når I har et spørgsmål. Stil spørgsmålet i klassen, og opklar spørgsmålet sammen. Hvor og hvordan fandt I svaret?

Mælkedreng

Børnene skulle også nå i skole, så de var tit meget trætte om aftenen. **Louis** fortæller om sit job som mælkedreng her:

„Jeg var mælkedreng. Jeg var kun 6 år og lille og spinkel. Jeg skulle op kl. 5 om morgenen og bære de kolde flasker. Lønnen var ikke høj: 2 kr. om ugen! Og jeg måtte aflevere dem hjemme. Når jeg kom i skole, sad jeg ved siden af den varme kakkelovn, og så faldt jeg i søvn. Jeg fik en lussing af læreren, fordi jeg ikke fulgte med i timen.“ (Cirka 1891)

efter

Strategi: at opsummere

- Hvad handler teksten om?
- Hvordan hænger tekst og billede sammen?
- Hvad ved I nu om at arbejde i gamle dage?

Økonomi

før

Strategi: at forudsige

Se på overskriften, og tænk over, hvad teksten mon handler om. Fortæl det til en makker.

Læseformål: Hvordan var familiernes økonomi?

mens

Strategi: at stille spørgsmål og at opklare

Din lærer læser op. Imens tænker I over, hvilke spørgsmål I kan stille til teksten. Sig stop, når I har et spørgsmål. Stil spørgsmålet i klassen, og opklar spørgsmålet sammen. Skriv spørgsmål og svar i skemaet under teksten.

Familierne havde ikke mange penge, så det var vigtigt at bruge pengene rigtigt. Her fortæller **Christian** om sin far, der brugte alle familiens penge selv:

„Min far arbejdede på en skråfabrik. Han tjente ikke mange penge, men en dag fik han lønforhøjelse: tre kroner mere om ugen. Far fortalte det ikke selv hjemme, men mor opdagede det og bad om flere penge til mad til os alle. Men far drak i stedet pengene op på et værtshus i Nansensgade. Han sagde, at det var ham, der tjente dem, og derfor også hans alene.“ (Cirka 1895)

Skråfabrik

Spørgsmål	Svar
1. Hvad laver en skråfabrik? 2. Hvorfor fortæller faren ikke, at han har fået lønforhøjelse?	1. Det er en fabrik, der laver skrå. Skrå er en slags tobak, man putter i munden. 2. ...

efter

Strategi: at opsummere

- Hvad handler teksten om?
- Hvordan passede dine forudsigelser med teksten?
- Hvor og hvordan fandt I svar på spørgsmålene?

mens

Strategi: at stille spørgsmål og at opklare

Din lærer læser næste tekst op, I stiller spørgsmål og opklarer dem. Skriv spørgsmål og svar i skemaet under teksten.

Feriebørn

Pakke

Fattige børn fra byen kunne blive feriebørn.
Det fortæller **Christian** om her:

„Da jeg var ferieborn, havde jeg ikke andet tøj med end mit rejsetøj – et par mørke bukser og en skjorte. Mor havde lovet at indløse nogle skjorter fra pantelåneren og sende dem over. Et par dage efter kom en lille pakke og et brev til mig fra mor. I pakken lå der to skjorter og en bluse. Jeg vidste, at det havde været dyrt for min mor at få skjorterne hjem. Derfor flygtede jeg ud til jernbanen, hvor ingen kunne se mig. Og her sad den hårde rabarberdreng og tudede over, hvad min mor havde betalt, for at jeg kunne få skjorterne.“
(Cirka 1890)

Spørgsmål	Svar

Fælles samtale

- Hvilke spørgsmål har I stillet?
- Hvilke svar er der på jeres spørgsmål?
- Hvor og hvordan fandt I svarene?

efter

Strategi: at opsummere

- Hvad handler teksten om?
- Fortæl det til en makker og bagefter i klassen

mens

Strategi: at stille spørgsmål og at opklare

Gå sammen i makkerpar, læs teksten, stil spørgsmål og opklar dem. Skriv spørgsmål og svar i skemaet under teksten.

Hvis man skulle købe en gave, måtte man spare op i lang tid. Her fortæller **Svenn Ove** om at spare op og om, hvordan han får hjælp af sin far:

By-ærinder

„Det skete, at jeg løb by-ærinder, og så vankede der en fem eller ti øre. Men selvom jeg begyndte at spare op i god tid til jul, blev det ikke til mange penge. Selvom jeg talte igen og igen, blev det kun til 1 krone og 25 øre. Far sendte mig nu alligevel af sted, og da jeg stod i Istedgade foran isenkræmmerens store oplyste vindue, tog jeg igen min lille pung op af lommen for at tælle efter. Og tænk – nu lå der en skinnende sølvtokrone. Jeg mærkede med det samme julestemningen og skyndte mig ind til isenkræmmeren, hvor jeg straks fik købt mors gave.“ (Cirka 1917)

Spørgsmål	Svar

Fælles samtale

- Hvilke spørgsmål har I stillet?
- Hvilke svar er der på jeres spørgsmål?
- Hvor og hvordan fandt I svarene?

efter

Strategi: at opsummere

- Hvad handler teksten om?
- Fortæl det til en makker og bagefter i klassen.

Strategi: at stille spørgsmål og at opklare

Gå sammen i makkerpar, læs teksten, stil spørgsmål og opklar dem. Skriv spørgsmål og svar i skemaet under teksten.

De fattigste familier kunne få hjælp, så de kunne overleve. Her fortæller **Leif** om, hvordan man overlevede, hvis man var meget fattig:

„En gang om året kunne man møde op med sin fars selvangivelse på skolen. Nogle af lærerne grinede, når de så, hvor fattige vi var. Men jeg fik lov at gå på Børnenes kontor. Her hentede jeg min pakke, som bestod af tøj og sko. Et år var jeg så heldig at få gummisko.

I Store Kongensgade kunne man købe gammelt brød hos bagermester Valdemar Olsen & Søn. Sammen med de andre arbejdere, fattigfolk og arbejdsløse stod jeg i kø morgen efter morgen.

Jeg måtte hjælpe med at forsørge min familie ved at „skaffe“ ting. Det foregik ofte som tyveri, men jeg stjal altid kun af nød. Jeg stjal aldrig mere, end vi skulle bruge, og altid kun fra folk, som sagtens kunne undvære noget.“
(Cirka 1937)

Børnenes kontor

Børnenes kontor

Folk står i kø

Spørgsmål	Svar

Fælles samtale

- Hvilke spørgsmål har I stillet?
- Hvilke svar er der på jeres spørgsmål?
- Hvor og hvordan fandt I svarene?

efter

Strategi: at opsummere

- Hvad handler teksten om?
- Fortæl det til en makker og bagefter i klassen.
- Hvad ved I nu om økonomi i gamle dage?

Bolig

før

mens

Strategi: at forudsige

Se på overskriften, og tænk over, hvad teksten mon handler om. Fortæl det til en makker.

Læseformål: Hvordan boede familierne?

Strategi: at stille spørgsmål og at opklare

Læs teksten sammen med en makker. Stil spørgsmål til teksten, og opklar dem, mens du læser. Skriv spørgsmål og svar i skemaet under teksten.

Familierne havde mange børn, og lejlighederne var små. Her fortæller **Constance** og **Connie** om at bo på meget lidt plads:

Constance:

„Jeg boede på Vesterbro. Der er husene meget høje og ligger helt tæt. De lå så tæt, at der aldrig kom en solstråle ned i bunden af husrækkerne. Min mor, far, søster og jeg var så heldige, at vi boede højt oppe på kvisten. Så kunne man se himlen. Mange familier havde 8-10 børn i en lille toværelses lejlighed. Der var lokum i gården, selvfølgelig. Og rotter og mus løb forbi en, når man skulle gå ned af de ulækre trapper. Men det var det eneste, fattige folk havde råd til at bo i.“ (Cirka 1920)

Connie:

„Vi var mange søskende og havde kun en stue, et soveværelse og et lille rum. Vi sov 5 eller 6 i det lille rum. Der sov to børn i hver seng. Vi lå modsat med tæerne vendt mod hinanden. Det gav lidt mere plads.“ (Cirka 1950)

Spørgsmål	Svar

Gå sammen med et andet makkerpar, og fortæl hinanden, hvilke spørgsmål I har stillet, og hvilke svar I har fundet.
Hvor og hvordan fandt I svarene?

Fælles samtale

- Hvilke spørgsmål og svar fandt I i teksten?
- Hvor og hvordan fandt I svarene?

efter

Strategi: at opsummere

- Hvad handler teksten om?
- Fortæl det til en makker og bagefter i klassen.

mens

Strategi: at stille spørgsmål og at opklare

Læs resten af afsnittet *Bolig* i makkerpar, stil spørgsmål til teksten, og opklar dem. Skriv spørgsmål og svar i skemaet under teksten.

Der var ikke toilet eller bad i lejlighederne.
Her fortæller **Karen** om at gå i bad:

„Vi havde ikke noget badeværelse. Når vi skulle vaskes, var det i køkkenet. Vi kaldte det etagevask. Da vi var helt små, gik vi i bad i en zinkbalje i køkkenet.“ (Cirka 1935)

Svenn

Børn havde ikke deres eget værelse. De havde en æske, hvor deres vigtigste ting lå gemt. Her fortæller **Svenn Ove** og **Kaja** om deres æsker:

Svenn Ove:

„I vores lejlighed havde jeg ikke noget værelse, men jeg havde min æske, hvor jeg kunne gemme alle mine kæreste ejendele. Æsken var en gammel cigaræske, som jeg havde fundet. I æsken lå sten, kugler og mine fem terre-terninger, som jeg selv havde hugget ud af marmor.“ (Cirka 1915)

Kaja

Kaja:

„Mit eget værelse var den ene ende af min mors og fars seng. Jeg delte den med min lillebror. Jeg havde en gammel æske, som mor havde givet mig. I den gemte jeg knapper, smukke sten, kugler af sølvpapir, rav fra Kattegat og blomster. Jeg gemte æsken under sengen og lod aldrig mine brødre kigge i den – den var min.“ (Cirka 1930)

Spørgsmål	Svar

Gå sammen med et andet makkerpar, og fortæl hinanden, hvilke spørgsmål I har stillet, og hvilke svar I har fundet. Hvor og hvordan fandt I svarene?

Fælles samtale

- Hvilke spørgsmål og svar fandt I i teksten?
- Hvor og hvordan fandt I svarene?
- Hvad forestiller billederne side 20?

efter

Strategi: at opsummere

- Hvad handler teksten om?
- Fortæl det til en makker og bagefter i klassen.
- Hvad ved I nu om boligen i gamle dage?

Leg

før

Strategi: at forudsige

Se på overskriften, og tænk over, hvad teksten mon handler om. Fortæl det til en makker.

Hvad er dit læseformål? Skriv det her:

mens

Strategi: at stille spørgsmål og at opklare

Læs hele teksten sammen med en makker. Stil spørgsmål til teksten, og opklar dem, mens du læser. Skriv spørgsmål og svar i skemaet under teksten.

Børn leger i baggården

Optændingspinde og klude

Børn havde ikke meget legetøj, og det var tit hjemmelavet. Her fortæller **Viola** om sit hjemmelavede legetøj:

„Man kunne købe et bundt optændingspinde til kakkelovnen i en ring. Det var vores allerbedste legetøj, ja det var faktisk vores eneste legetøj, for vi har aldrig haft købt legetøj. Jeg har aldrig fået en dukke, da jeg var barn. Men jeg havde jo en dukke alligevel, for vi svøbte klude om pinde, og så legede vi med dem, som om de var dukker. „Du kan jo nok se, at det her er en kone, og det er en mand!“, sagde vi. Og det kunne vi. Og når vi sagde det, så var det sådan.

Chatol

„Jeg kan huske, at vi mishandlede vores chatol. Det var det fineste møbel i stuen. Vi unger satte et strygebræt op til chatollet og kravlede op på stolene, så kunne vi bruge strygebrættet til at rutsje ned af. Det var en pragtfuld rutsjebane! Men vi turde jo ikke gøre det, mens mor var hjemme.“ (Cirka 1910)

Lejlighederne var meget små, så børn legede mest udenfor. Børnene legede i baggårdene eller på gaden. Her fortæller **Constance** og **Jacob** om at lege udenfor:

Constance:

„Vores gård var god at lege i. Vi bredte et tæppe ud over brostenene og satte os der og legede med vores dukker. Somme tider kom mor ned med en madpakke og en flaske mælk til os, og så legede vi, at vi var på skovtur. Der var hyggeligt i gården.“ (Cirka 1920)

Jacob:

„Der boede familier med børn i husene, så det var let at finde legekammerater. Vi legede på gaden, hvor der ikke var trafik. Vi legede tagfat, skjul, røvere og soldater og forskellige sanglege. Pigerne sjippede og hinkede. Drengene gik på stylter, legede med trillebånd og legede med hjemmelavede sværd og skjolde.“ (Cirka 1910)

Spørgsmål	Svar

Gå sammen med et andet makkerpar, og fortæl hinanden, hvilke spørgsmål I har stillet, og hvilke svar I har fundet. Hvor og hvordan fandt I svarene?

Fælles samtale

- Hvilke spørgsmål og svar fandt I i teksten?
- Hvor og hvordan fandt I svarene?
- Hvad ser I på billederne side 21 og 22, og hvordan passer de sammen med teksten?

efter

Strategi: at opsummere

- Hvad handler teksten om?
- Fortæl det til en makker og bagefter i klassen.
- Hvad ved I nu om leg i gamle dage?

.....

Mad

før

Strategi: at forudsige

Se på overskriften, og tænk over, hvad teksten mon handler om. Fortæl det til en makker.

Hvad er dit læseformål? Skriv det her:

mens

Strategi: at stille spørgsmål og at opklare

Læs hele teksten sammen med en makker. Stil spørgsmål til teksten, og opklar dem, mens du læser. Skriv spørgsmål og svar i skemaet under teksten.

Familierne have ikke mange penge til mad, så man lavede tit de samme retter. Her fortæller **Connie** om at være sulten:

„Vi fik tit varm mælk med rugbrød til aftensmad. Morgenmaden var altid et stykke brød, franskbrød eller rugbrød og en kop kaffe eller te. Vi fik aldrig havregryn eller grød om morgenen, det fik vi jo om aftenen.

Jeg var næsten altid sulten, da jeg var barn. Jeg var gal over, at min mor og far havde så mange børn, at vi ikke altid var mætte. Men vi fik mad hver dag, selvom den ikke var sund. Jeg kunne godt lide sukermadder, men det bliver man ikke mæt af. Nogle gange gik vi op til mormor og spurgte, om vi måtte få noget mad, fordi mor ikke havde noget.“
(Cirka 1950)

En familie om middagsbordet

Når der var fest, fik man bedre mad.
Her fortæller **Rosa** om frikadeller og jordbær:

„Når vi fik frikadeller, var der én til mig og to til min far.
Om sommeren spiste vi rødgrød eller frugtgrød i stedet for
vandgrød. Når der var fest eller fødselsdag, fik vi kylling
eller flæskesteg. Om sommeren fik vi nogle gange jordbær.“
(Cirka 1935)

Fastelavn

Teater

jul

Spørgsmål	Svar

Gå sammen med et andet makkerpar, og fortæl hinanden,
hvilke spørgsmål I har stillet, og hvilke svar I har fundet.
Hvor og hvordan fandt I svarene?

Fælles samtale

- Hvilke spørgsmål og svar fandt I i teksten?
- Hvor og hvordan fandt I svarene?

efter

Strategi: at opsummere

- Hvad handler teksten om?
- Fortæl det til en makker og bagefter i klassen.
- Hvad ser I på billederne side 24 og 25, og hvordan passer de med teksterne?

Fælles

Løbeild

Hvad ved I nu om at være barn i gamle dage?

Sig på skift én sætning om, hvad I ved om at være barn i gamle dage.

Er der nogle af erindringerne fra gamle dage, der ligner jeres erindringer? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Beskrivende tekster om hverdagsliv i gamle dage

I det forrige kapitel har du læst erindringer. Erindringer er historier fra virkeligheden.

Vi kalder sådanne tekster for primære kilder eller førstehåndskilder. Det er kilder, der giver os viden direkte fra den, der har oplevet det, og det er sådanne kilder, nogle af teksterne i fx din historiebog er skrevet ud fra.

Her skal du læse nogle beskrivende tekster, som er skrevet ud fra gamle menneskers erindringer om deres barndom. De er ikke primære kilder, men sekundære kilder eller andenhåndskilder.

Fælles samtale

- Hvilken betydning har det, at teksten ikke er en primær kilde?
- Hvilke fordele og ulemper er der ved en andenhåndskilde?

Tobaksfabrik

Læreren som rollemodel

Din lærer er rollemodel og viser, hvordan hun bruger læseguiden.

Arbejde og skole

før

mens

Før I læser

Hvad er overskriften? Skriv den her: _____

Hvad tror du, teksten drejer sig om? Fortæl det til din makker.

Hvad ved du om det? Fortæl det til din makker.

Mens du læser

Læseformål: Læs teksten, og søg viden om at arbejde og gå i skole i gamle dage.

Brug strategien: læs-stop-fortæl-læs igen-skriv

Du skal læse teksten to gange:

1. Læs et afsnit, stop op, og fortæl med dine egne ord, hvad du får at vide om at arbejde og gå i skole i afsnittet.
2. Læs igen, og skriv stikord om, hvad du får at vide om at arbejde og gå i skole i gamle dage. Skriv stikordene i tankekortet under den overskrift, der passer til.

Folk, der arbejder på fabrik, kaldes arbejdere. I gamle dage arbejdede arbejderne fra mandag til lørdag fra kl. 7 til kl. 18. De havde kun fri om søndagen, og de havde aldrig ferie.

Der var tit koldt og mørkt på fabrikkerne. Der var ikke elektricitet, og der var mange farlige maskiner. Arbejdet var hårdt og ensformigt, og arbejderne skulle arbejde hurtigt. Arbejderne tjente ikke mange penge, og det var tit ikke nok til at betale mad, husleje og varme.

Arbejdernes børn hjalp til med at tjene penge. Mange børn var stolte af at arbejde. Børnenes løn var med til at betale mad, husleje og varme.

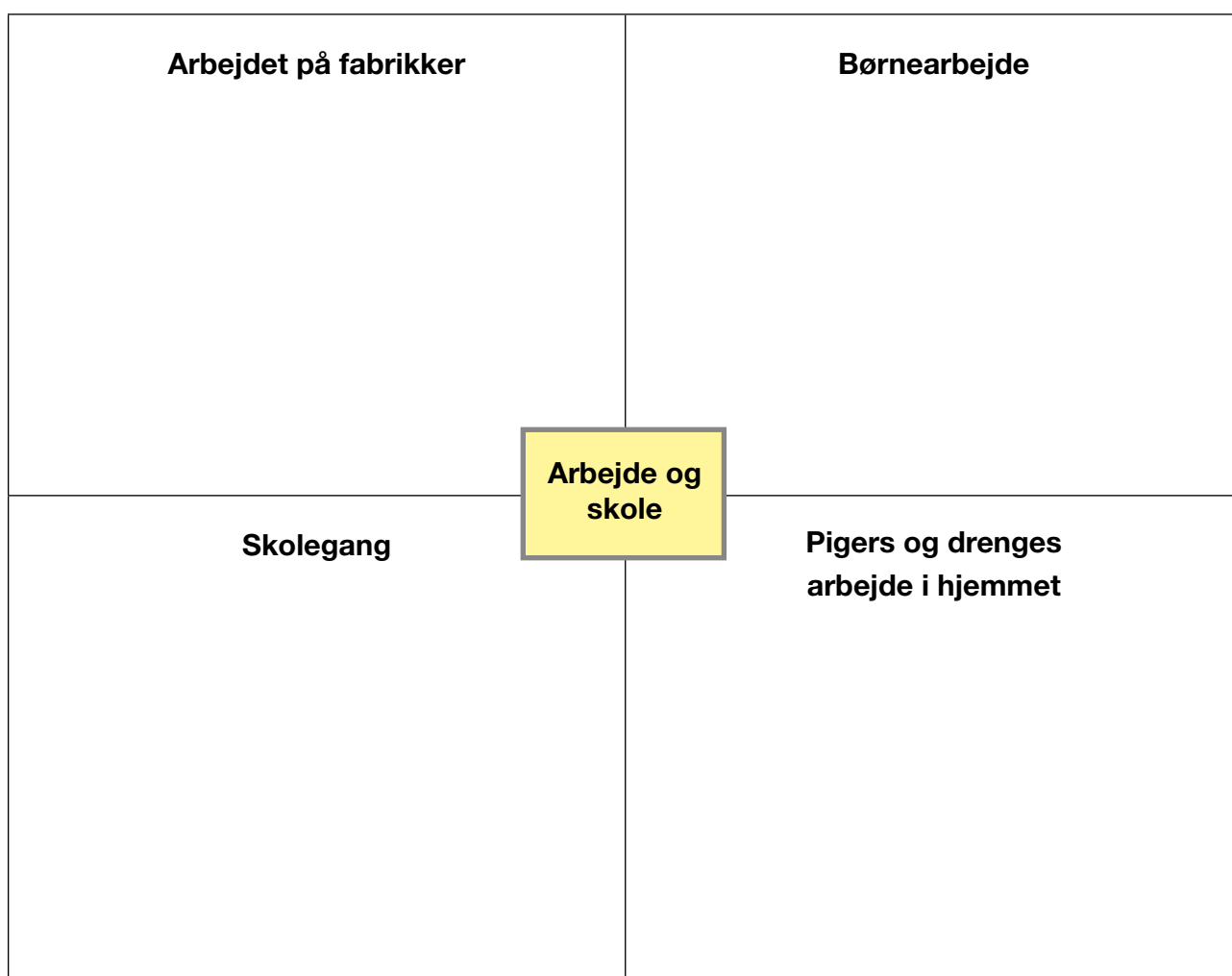
Nogle børn arbejdede på fabrik, og andre var bude. Nogle pudsede sko for de rige, og andre var mælkedrenge. Børn kunne også arbejde i hjemmet, fx med at lave ildtændere, som de solgte til fabrikker.

Fra børnene var 6-7 år, gik de i skole om formiddagen eller om eftermiddagen. Børnene arbejdede enten før eller efter, de havde været i skole. De havde svært ved at holde sig vågne i skolen, når de havde været på arbejde fra tidlig morgen.

I hjemmet hjalp pigerne med at gøre rent, skrælle kartofler, vaske op eller passe små søskende. Der var ikke børnehaver og vuggestuer dengang.

Drengene tømte natpotten i gårdens lokum, ledte efter koks på havnen eller løb ærinder. De hentede fx koks i kælderen til kakkelovnen, gammelt brød hos bageren eller brændevin til faren.

efter

Efter du har læst – fælles samtale

På næste side finder du opklarende spørgsmål, som du ikke kan få direkte svar på i teksten. Her må du bruge din viden, oplevelser fra besøget på Arbejdersmuseet eller din sunde fornuft.

efter

Fælles samtale

- Hvorfor var der ikke elektricitet på fabrikkerne?
- Hvad vil det sige, at arbejdet var ensformigt?
- Hvorfor mon børnene var stolte over at arbejde?
- Hvad brugte de koks til?
- Hvorfor skulle faren mon have brændevin?

Tjek din forståelse – 1-2-3

1. Gå sammen i makkerpar, og fortæl for hinanden, hvad I nu ved om at arbejde og gå skole i gamle dage.
2. Tegn hver især en tegning til teksten, som viser, hvad den drejer sig om.
3. Skriv i fællesskab ud fra lærerens stikord en fagtekst om at arbejde og gå i skole i gamle dage.

Faktaboks – beskrivende tekster

Når I beskriver arbejde og skole i gamle dage, kan I bruge disse verber: *var, havde, bestod af.*

Brug også ord, der farver teksten, fx *koldt, mørkt, ensformigt, hårdt, hurtigt.*

Lav nyt afsnit, når I begynder på noget nyt.

Børnearbejde

Fælles samtale – sammenlign

- Hvad arbejder jeres forældre med?
- Kender I jeres forældres arbejdspladser?
- Hvordan er jeres skole?
- Hvad hjælper I til med hjemme?
- Hvilke forskelle er der på arbejdet dengang og nu?
- Hvilke forskelle er der på skolen dengang og nu?

Økonomi

Lærer læser op, og resten laves i fællesskab.
Eleverne skriver med.

før

mens

Før I læser

Hvad er overskriften? Skriv den her: _____

Hvad tror du, teksten drejer sig om? Fortæl det til din makker.
Hvad ved du om det? Fortæl det til din makker.

Mens du læser

Læseformål: Læs teksten, og søg viden om økonomi i gamle dage.

Brug strategien: læs-stop-fortæl-læs igen-skriv

Du skal læse teksten to gange:

1. Læs et afsnit, stop op, og fortæl med dine egne ord, hvad du får at vide om økonomi i afsnittet.
2. Læs igen, og skriv stikord om, hvad du får at vide om økonomi i gamle dage. Skriv stikordene i tankekortet under den overskrift, der passer til.

Fabriksejerne betalte en dårlig løn. I 1932 fik en arbejder 1,29 kr. i timen. Kvinder fik mindre løn end mænd.

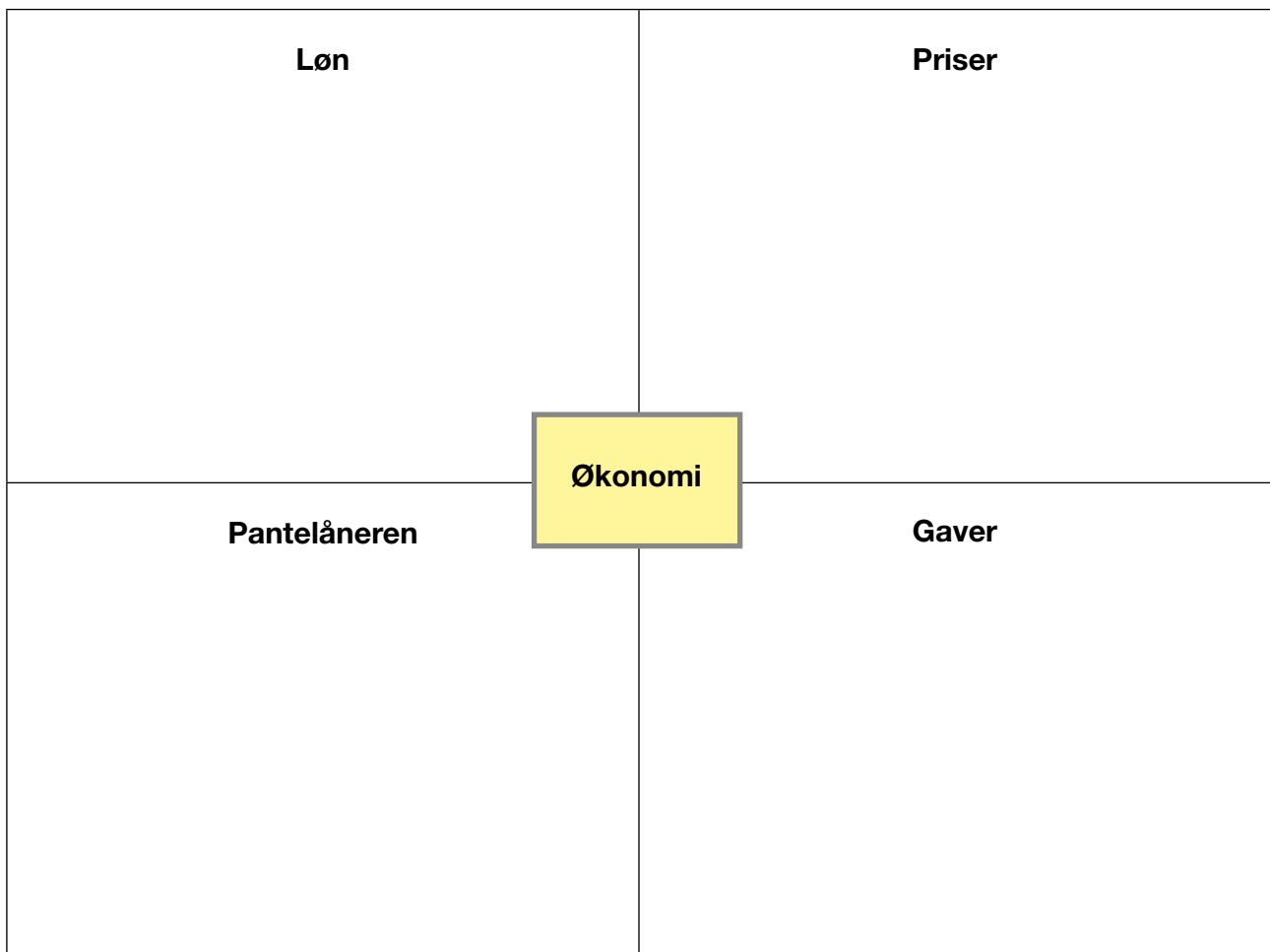
De fik ca. 84 øre mindre i timen, og børn fik endnu mindre. Alligevel var folk glade, når de havde arbejde.

Det var svært at tjene penge nok til husleje, varme og mad. Et rugbrød kostede dengang 71 øre, og 1 liter sødmælk 25 øre. Kød var dyrt. Flæsk kostede 1,08 kr. pr. kg og spegepølse 2,56 kr. pr. kg.

Det var næsten umuligt at få hjælp, hvis en i familien var syg eller ikke havde arbejde. Den eneste mulighed var at gå til pantelåneren. Hos pantelåneren kunne man låne penge, hvis man gav noget i pant. Panten kunne være briller, en frakke eller noget legetøj. For at få tingen tilbage måtte man betale af på lånet. Pantelåneren beholdt tingen og havde ret til at sælge den, hvis man ikke betalte af på lånet. Det var flovt at gå til pantelåneren.

I arbejderfamilier var der ikke altid råd til at købe gaver, fx julegaver og fødselsdagsgaver, men børn kunne få hjemmelavede gaver. Enkelte børn sparede penge sammen til at købe en gave – ofte til moren.

efter

Efter du har læst – fælles samtale

Opklarende spørgsmål, som du ikke kan finde direkte svar på i teksten. Her må du bruge din viden, dine oplevelser fra besøget på Arbejdermuseet eller din sunde fornuft.

Fælles samtale

- Hvorfor fik kvinder og børn mindre i løn end mænd?
- Hvor mange penge tjente en mand på en 8-timers arbejdsdag i 1932?
- Hvad kunne han købe for de penge?
- Hvorfor mon det var flovt at gå til pantelåneren?
- Hvad forestiller billedet side 33, og hvordan passer det med teksten?
- Hvorfor fik børn ofte hjemmelavede gaver?

Tjek din forståelse – 1-2-3

1. Gå sammen i makkerpar, og fortæl hinanden, hvad I nu ved om økonomi i gamle dage.
2. Tegn hver især en tegning til teksten, som viser, hvad den drejer sig om.
3. Brug jeres stikord, og skriv i makkerpar en fagtekst om økonomi i gamle dage.

Faktaboks – beskrivende tekster

Når I beskriver økonomi i gamle dage, kan I bruge disse verber: *var, havde, kostede*.

Brug også ord, der farver teksten, fx *glade, dårlig, mindre, svært, umuligt, flovt*.

Lav nyt afsnit, når I begynder på noget nyt.

Børnenes kontor
– Julehjælp

Fælles samtale – sammenlign

- Hvad bruger jeres forældre penge til i dag?
- Får mænd mere i løn end kvinder i dag?
- Arbejder børn i dag?
- Hvad koster et rugbrød og en liter sødmælk i dag?
- Findes der pantelånere i dag?
- Hvilke forskelle er der på økonomien dengang og nu?
- Hvorfor mon der er disse forskelle

Bolig

før

mens

Gå sammen i makkerpar og læs teksten.

Før I læser

Hvad er overskriften? Skriv den her: _____

Hvad tror du, teksten drejer sig om? Fortæl det til din makker.

Hvad ved du om det? Fortæl det til din makker.

Mens du læser

Læseformål: Læs teksten, og søg viden om boligen i gamle dage.

Brug strategien: læs-stop-fortæl-læs igen-skriv

Du skal læse teksten to gange:

1. Læs et afsnit, stop op, og fortæl med dine egne ord, hvad du får at vide om boligen i afsnittet.
2. Læs igen, og skriv stikord om, hvad du får at vide om boligen i gamle dage. Skriv stikordene i tankekortet under den overskrift, der passer til.

I byen boede folk i etageejendomme. Husene lå tæt, og de var bygget langs gaderne, så der blev dannet en gård i midten. Inde i gården var der bygget flere huse. Der var mørkt her, og det var usundt at bo i husene i baggården, men huslejen var billig.

Familien er samlet i stadsstuen

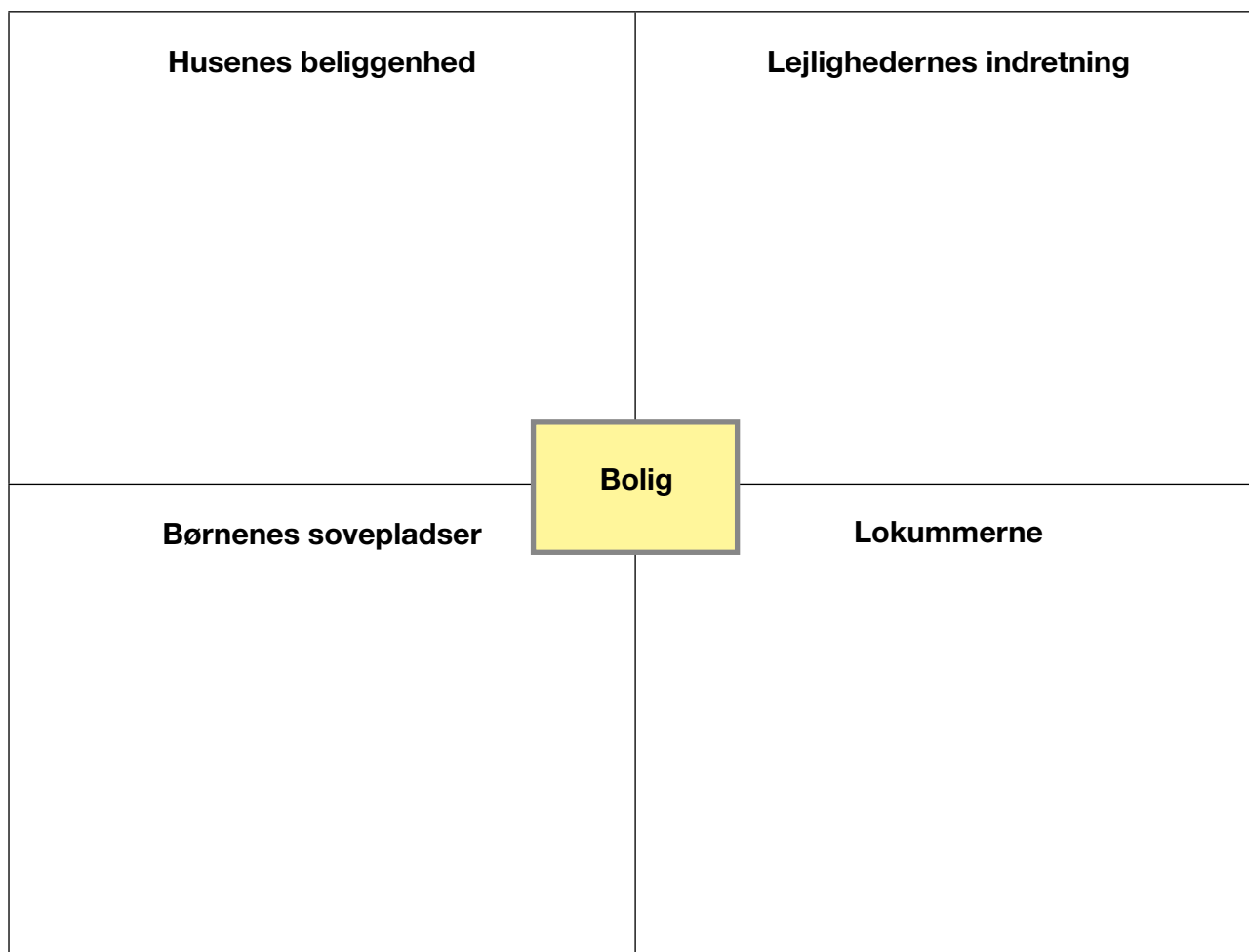
Lejlighederne var små. De bestod af et eller to værelser og et køkken. En mor, far og 8 børn kunne bo i en toværelses lejlighed. I stuen var der et spisebord, nogle stole og en divan til at sove på. Måske var der også en kakkelovn. I det lille køkken vaskede familien sig. De små blev vasket i en balje. De store brugte etagevask.

Børn havde ikke deres eget værelse og måske heller ikke deres egen seng. De sov, hvor der var plads. Små børn kunne ligge i kommodeskuffer. De større børn lå på en halmmadrass i køkkenet. Måske lå der en i hver ende af madrassen, eller de lå i det omvendte spisebord.

Lejlighederne havde ikke toilet, men der var lokummer i gården. Familierne i etageejendommene var fælles om lokummerne. I baggårdene stod affaldsspande. Både affaldsspandene og lokummerne lugtede fælt.

efter

Baggård

Efter du har læst – fælles samtale

Opklarende spørgsmål, som du ikke kan finde direkte svar på i teksten. Her må du bruge din viden, dine oplevelser på Arbejdmuseet eller din sunde fornuft.

Fælles samtale

- Hvad er en baggård?
- Hvorfor var det usundt at bo i husene i baggården?
- Hvorfor vaskede familien sig i køkkenet, og hvad er etagevask?
- Hvorfor havde børn ikke deres eget værelse og deres egen seng?
- Hvad vil det sige, at børn sov i det omvendte spisebord?
- Hvorfor lugtede lokummerne?
- Hvad forestiller billederne side 36, 37 og 38, og hvordan passer de med teksten?

Tjek din forståelse – 1-2-3

1. Gå sammen med et andet makkerpar, og fortæl hinanden, hvad I nu ved om boligen i gamle dage.
2. Tegn hver især en tegning til teksten, som viser, hvad den drejer sig om.
3. Brug jeres stikord, og skriv i makkerpar en fagtekst om boligen i gamle dage.

Faktaboks – beskrivende tekster

Når du beskriver boligen i gamle dage, kan du bruge disse verber: *var, havde, lå, stod, blev dannet.*

Brug også ord, der farver teksten, fx *mørkt, usundt, billigt, små, større, omvendt, følt.*

Lav nyt afsnit, når du begynder på noget nyt.

Large empty rectangular box for drawing or writing.

Horizontal lines for writing.

Fælles samtale – sammenlign

- Hvordan bor man i dag?
- Hvordan er jeres boliger indrettet?
- Hvor sover I?
- Hvilke forskelle er der på boligen dengang og nu?

Leg og fritid

før

mens

Gå sammen i makkerpar og læs teksten.

Før I læser

Hvad er overskriften? Skriv den her: _____

Hvad tror du, teksten drejer sig om? Fortæl det til din makker.
Hvad ved du om det? Fortæl det til din makker.

Mens du læser

Læseformål: Læs teksten, og søg viden om leg og fritid i gamle dage.

Brug strategien: læs-stop-fortæl-læs igen-skriv

Du skal læse teksten to gange:

1. Læs et afsnit, stop op, og fortæl med dine egne ord, hvad du får at vide om leg og fritid i afsnittet.
2. Læs igen. Nu skal du selv skrive overskrifter til afsnittene i tankekortet. Skriv bagefter stikord om leg og fritid i gamle dage under den overskrift, der passer til.

Sæbekassebil

Sjippetov

Det var en luksus for arbejderbørn at lege. De skulle først og fremmest arbejde, gå i skole og hjælpe til hjemme. Men arbejderbørn legede. De legede i baggården og på gaden, og hvor der ellers var plads. Der var ikke plads til at lege i de små lejligheder, men i gården og på gaden var der plads, og her var mange børn. Her legede børnene med trillebånd, fanglege, sanglege, hinkede, sjippede eller spillede med kugler.

Det var ikke så almindeligt, at børn gik til noget, fx i en klub, spillede fodbold eller gik til spil. Hvis de gik til noget, var det til dans. Så havde de fint tøj på. Drengene havde vand i håret, og pigerne havde sløjfer.

Arbejderbørn havde ikke så meget legetøj. Det var der ikke råd til, men børn eller voksne lavede selv legetøj af papir, en stump træ eller et stykke stof. De var meget opfindsomme.

En gang imellem var der fest. Så var der teater eller bal. Til fastelavn slog de katten af tønden, og til jul var der juletræsfest med sang, dans og godter. Det var årets største fest. Den glædede alle sig til.

**Leg og
fritid**

efter

Efter du har læst – fælles samtale

Opklarende spørgsmål, som du ikke kan finde direkte svar på i teksten. Her må du bruge din viden, oplevelser fra besøget på Arbejdmuseet eller din sunde fornuft.

Fælles samtale

- Hvorfor var det en luksus for børn i gamle dage at lege?
- Hvorfor gik børn ikke til så mange ting i gamle dage?
- Hvordan så børnenes legetøj ud?

Tjek din forståelse – 1-2-3

1. Gå sammen med et andet makkerpar, og fortæl hinanden, hvad I nu ved om leg og fritid i gamle dage.
2. Tegn hver især en tegning til teksten, som viser, hvad den drejer sig om.
3. Brug dine stikord, og skriv en fagtekst om leg og fritid i gamle dage.

Faktaboks – beskrivende tekster

Når du beskriver leg og fritid i gamle dage, kan du bruge disse verber: *var, havde*.

Brug også ord, der farver teksten, fx *fint, stump, stykke, meget, største*.

Lav nyt afsnit, når du begynder på noget nyt.

Sangleg

Large empty rectangular box for drawing or writing.

Horizontal lines for writing.

Fælles samtale – sammenlign

- Hvor meget fritid har børn i dag?
- Hvor leger børn i dag?
- Hvad leger børn i dag?
- Hvilke slags gaver får børn i dag?
- Hvad er forskellen på leg og fritid dengang og nu?

Mad og drikke

før

mens

Gå sammen i makkerpar og læs teksten.

Før I læser

Hvad er overskriften? Skriv den her: _____

Hvad tror du, teksten drejer sig om? Fortæl det til din makker.

Hvad ved du om det? Fortæl det til din makker.

Mens du læser

Læseformål: Læs teksten, og søg viden om mad og drikke i gamle dage.

Brug strategien: læs-stop-fortæl-læs igen-skriv

Du skal læse teksten to gange:

1. Læs et afsnit, stop op, og fortæl med dine egne ord, hvad du får at vide om mad og drikke i afsnittet.
2. Læs igen, skriv overskrifter til afsnittene i tankekortet, og skriv bagefter stikord om mad og drikke i gamle dage under den overskrift, der passer til.

Arbejderfamilier spiste mange fedteklemmer. Det var rugbrød med fedt og salt. Det var billigt og mættede godt. Men det var ensformigt, og man blev let syg af ensformig mad. Mange børn døde, før de var fyldt 5 år.

Til middagsmad spiste arbejderfamilierne slæbesild, kartofler med stegte sild eller stegt flæsk, gule ærter eller kogt hvidkål. De spiste også meget grød, fx øllebrød og sagovælling.

Maden var meget salt, men man kunne ikke drikke vandet. Det var ikke rent. Både børn og voksne drak i stedet for øl, kaffe og te, og mange voksne drak brændevin.

Til særlige lejligheder fik børn slik. Det var kandis. Kandis var lavet af smør og sukker, der blev smeltet på en pande. Det blev hårdt som en slikkepind, når det var blevet koldt.

Købmand

Mad og drikke

efter

Efter du har læst – fælles samtale

Opklarende spørgsmål, som du ikke kan finde direkte svar på i teksten. Her må du bruge din viden, oplevelserne fra besøget på Arbejdmuseet eller din sunde fornuft.

Fælles samtale

- Hvorfor bliver man syg af ensformig mad?
- Hvorfor mon mange børn døde, før de var 5 år?
- Hvad mon slæbesild var?
- Hvorfor var vandet ikke rent nok til at drikke?
- Hvilken slags øl, tror du, børn drak?

Tjek din forståelse – 1-2-3

1. Gå sammen med et andet makkerpar, og fortæl for hinanden, hvad I nu ved om mad og drikke i gamle dage.
2. Tegn hver især en tegning til teksten, som viser, hvad den drejer sig om.
3. Brug dine stikord, og skriv en fagtekst om mad og drikke i gamle dage.

Faktaboks – beskrivende tekster

Når du beskriver mad og drikke i gamle dage, kan du bruge disse verber: *var, havde, blev*.

Brug også ord, der farver teksten, fx *ensformigt, stegt, kogt, hårdt, billigt*.

Lav nyt afsnit, når du begynder på et nyt forhold.

En familie om middagsbordet

Large empty rectangular box for drawing or writing.

Eight horizontal lines for writing.

Perspektivering – fælles samtale

- Hvad spiser man i dag til morgenmad, frokost, middagsmad?
- Hvad drikker børn og voksne i dag?
- Hvad spiser man ved særlige lejligheder i dag?
- Hvilke forskelle er der på mad og drikke dengang og nu?

Foto: Jeppe Carlsen,
Vestvolden

Hverdagsliv i dag

Skriv en fagtekst om, hvordan hverdagslivet er i dag.
Teksten skal have fire afsnit, og de skal dreje sig om dette:

- Arbejde og skole i dag
- Boliger i dag
- Leg og fritid i dag
- Mad og drikke i dag

Planlæg

Gå sammen i grupper på tre, og tal om, hvad I vil beskrive.
Skriv hver især stikord til jeres tekst i tankekortet her:

Arbejde og skole	Boliger
Leg og fritid	Mad og drikke

Skriv teksten på computer.

Når du skriver en fagtekst om nutiden, skal du huske at:

- bruge verber som *er, har, ligger*, når du beskriver din egen tid.
- bruge ord, der farver teksten.
- lave nyt afsnit, når noget nyt begynder.

Respons

Læs teksten op for mindst 3 andre elever, og hør deres beskrivelser. Tjek, om jeres tekster er fagtekster og beskriver, hvordan hverdagslivet er i dag. Tjek også:

- Har I brugt verber som *er, har, ligger*?
- Har I brugt ord, der farver teksten?
- Har I lavet nyt afsnit, når noget nyt begynder?

Brug responsen, og ret jeres tekster til.

Oplæsning

Læs teksten op for to andre, som du ikke har planlagt med.

Fælles samtale

- Hvilke forskelle er der på hverdagslivet i gamle dage og nu?
- Hvilke ligheder er der?

Foto: Jeppe Carlsen,
Vestvolden

Fotos som kilder

Nu har I arbejdet med erindringer og beskrivende tekster som kilder, og I har talt om forskellen på førstehåndskilder og anden-håndskilder. I dette kapitel skal I arbejde med fotos som kilder til viden.

Gå sammen i grupper på fire, og tal om disse spørgsmål:

- Er fotos første- eller andenhåndskilder?
Begrund jeres svar.
- Hvad er forskellen på illustrationer og fotos?

Fælles samtale

- En fra hver gruppe formidler, hvad gruppen har talt om.
- Er I enige? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Beskriv et billede

Læreren som rollemodel

Jeres lærer beskriver og analyserer et billede og vurderer, hvad billedet kan fortælle om hverdagsliv i gamle dage.
(vælg selv et eller se lærervejledningen)

Beskriv et foto for en blind

Gå sammen i makkerpar, og gør sådan her:

1. Den ene beskriver et foto – lidt ad gangen. Den anden må ikke se billedet. (Din lærer finder billederne i lærervejledningen)
2. Den anden tegner fotoet efter anvisningerne.
3. Sammenlign foto og illustration. Hvilke forskelle er der?
4. Vælg et andet foto.
5. Byt opgave, så den, der før beskrev fotoet, nu tegner.
6. Sammenlign igen foto og illustration. Hvilke forskelle er der?

Fælles samtale

- Hvilken forskel er der på illustration og foto?
- Hvilken betydning har forskellen?
- Sammenlign jeres erfaringer med illustrationer fra de beskrivende tekster med jeres samtale om første- og andehåndskilder. Er illustrationer og fotos første- eller andenhåndskilder? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Fællesskrivning

Nu skal I beskrive et nyt foto fra hverdagsliv i gamle dage.
I skal bruge dette ark:

4. Svar på makkerens spørgsmål	
3. Stil skriftlige spørgsmål til makkerens tekst i kolonne 1 og 2	
2. Fortæl historien i billedet	
1. Se og beskriv	

Gør sådan:

1. Kig godt på fotoet, og beskriv det i kolonne 1.

Brug 3 min. Beskriv fx:

- Personerne: Hvem er de? Hvordan ser de ud?
Hvad laver de?
- Stedet: Hvor er fotoet taget? Hvordan ser der ud?

Brug verber som *er, har, består af, ligger, står, sidder*

Brug ord, der farver teksten, fx *lille, stor, sjovt, gammelt, fint*

2. Brug kolonne 2, og fortæl, hvad der sker på billedet.

Skriv også, hvad du tror, personerne synes om det, der sker. Brug igen 3 min.

3. Byt hæfte med en makker, der har det samme foto, som du har. Læs, hvad din makker har skrevet i de to første kolonner, og skriv spørgsmål til hans eller hendes tekst i 3. kolonne.

4. Byt igen. Læs din makkers spørgsmål, og skriv svar på dem i 4. kolonne.

5. Gå sammen i grupper på fire, sådan at der er to i gruppen, der har det ene foto, og to, der har det andet foto. Læs på skift op for hinanden. Hvilke forskelle og ligheder er der på jeres tekster?

6. Tal om, hvad billederne fortæller jer om hverdagsliv i gamle dage. Er I enige? Hvorfor? Hvorfor ikke?

7. Fremlæg jeres samtale for klassen.

Fælles samtale

- Hvad kan fotos fortælle om hverdagsliv i gamle dage, og hvilken værdi har fotos som kilde?

Forklarende tekster

I dette kapitel skal du læse om årsagerne til, at folk flyttede fra land til by.

før

Hvorfor flyttede folk fra landet til byen?

For cirka 125 år siden flyttede Christian Christensen med sin familie fra Lolland til København. Han var 5 år. Men hvorfor flyttede Christians familie og mange andre fra landet til byen? Hvordan var det at leve på landet dengang? Det skal du læse om her, men først skal du gøre dig tanker om, hvorfor folk flyttede til byen.

Mødet på midten

- Gå sammen i grupper på fire, og skriv i hver jeres hjørne af et stykke A3 papir, hvad I tror, grunden kan have været til, at folk flyttede fra landet ind til byen. (3 min.)
- Sig på skift, hvad I tror, og tal bagefter om, hvilke grunde der kan have været til, at folk flyttede fra landet til byen.
- Skriv jeres svar som stikord i midten af papiret.
- Fremlæg jeres synspunkter for klassen.

Se teksten side 56-65 an, og skriv her, hvilke afsnit teksten er delt op i:

1.

- _____
- _____
- _____

2.

- _____

Fortæl din makker, hvad du tror, du kan få viden om i afsnittene.

Faktaboks – forklarende tekster

Teksten er en forklarende tekst. Vær derfor opmærksom på ord og udtryk, der viser dig, hvor i teksten forklaringerne står.

Læg fx mærke til ord som: *fordi, derfor, så, for at, på den måde, derved, altså, nemlig, det vil sige ...*

mens

Læseformål

I tekst og fotos kan du læse, hvordan det var at leve på landet i gamle dage, og hvorfor folk flyttede fra landet til byen.

Jeres læseformål er at finde ud af:

1. Hvad får du at vide om at bo på landet for ca. 125 år siden?
2. Hvorfor flyttede folk fra landet til byen?

Livet på landet

For 200 år siden levede de fleste mennesker i Danmark på landet. De var godsejere, bønder, husmænd, landarbejdere eller tyende. Nogle var også håndværkere, fx smede, tømrere eller møllere.

I dette afsnit får du noget at vide om, hvordan godsejere og bønder boede, hvad de arbejdede med, og om de var rige eller fattige.

mens

Mens du læser

Din lærer er rollemodel og viser, hvordan hun benytter strategier for at forstå, hvad hun læser.

Strategier:

1. Se på billederne, og tænk over, hvad de fortæller
2. Forudsig-stil spørgsmål-opklar-opsummer
3. Læs igen, skriv noter, og genfortæl

Godsejere og bønder

Godsejere og bønder boede på store gårde med marker, og de ejede selv gården. Godsejerne var rige og havde større gårde end bønderne. Både godsejere og bønder levede af at dyrke jorden og af at holde dyr, fx køer og grise. De såede korn og grønsager og spiste det, de dyrkede. Men godsejerne og bønderne dyrkede

mere, end de selv kunne spise. Derfor solgte de det korn, de ikke selv skulle bruge. For pengene købte de såsæd, så de igen kunne dyrke jorden. Eller de solgte nogle af deres dyr levende eller slagtede dem og solgte kødet. På den måde tjente godsejere og bønder penge til at købe nye dyr.

Mændene gjorde det grove arbejde på gården eller godset: De slagtede dyrene. De pløjede markerne med plov og høstede kornet med le. Kvinderne malkede køer og hjalp til i marken. De bandt kornet til neg. Børnene passede dyrene. De vogtede får og røgtede køer.

Det var et hårdt arbejde at passe en gård, fordi der ikke var maskiner dengang. De havde fx ikke traktorer og mejetærskere. Bønderne havde heste til at trække deres vogne med, men alt andet arbejde måtte de gøre med hænderne. Derfor var der brug for mange hænder. Alle i en familie måtte hjælpe til, men det var ikke nok. Derfor havde man også landarbejdere og tyende.

	Godsejere og bønder	Spørgsmål
Bolig		
Sådan tjener de penge		
Mænds arbejde		
Kvinders arbejde		
Børns arbejde		

efter

Efter du har læst

Gå sammen i makkerpar, brug stikordene, og genfortæl for hinanden, hvad I fik at vide om at bo på landet for ca. 125 år siden.

Fælles samtale

- Stil jeres spørgsmål i klassen, og find svar på dem.

Forudsige

Fik I svar på spørgsmålet: *Hvorfor flyttede folk fra landet til byen?* Hvis ikke, hvad tror I så kunne være årsagen?

Landarbejdere og tyende

I dette afsnit får du noget at vide om, hvordan landarbejdere og tyende boede, hvad de arbejdede med, og om de var rige eller fattige.

mens

Mens du læser

Fælles læsning med brug af strategierne:

1. Se på billederne, og tænk over, hvad de fortæller
2. Forudsig-stil spørgsmål-opklar-opsummer
3. Læs igen, skriv noter, og genfortæl

Landarbejderne var folk, der ikke selv havde en gård. De fik arbejde på gårdene, når der var brug for ekstra hænder. De boede og arbejdede på godserne eller gårdene. De fik en seng at sove i og mad at spise – kost og logi, kalder man det. De måtte arbejde fra morgen til aften. Der var ikke meget fritid. Om vinteren var der ikke brug for så mange folk. Så måtte landarbejderne klare sig, så godt de nu kunne, eller også kom de på fattiggården. På fattiggården boede de, men mad måtte de tigge i landsbyen. Det var meget flovt at komme på fattiggården.

Tyende var kvinder, der hjalp med at lave mad og gøre rent på gårdene. Dengang var der nemlig ikke køleskabe, komfurer og fryser, så det tog lang tid at lave mad. Alle, der arbejdede på et gods eller en gård, spiste også på gården, så der var mange folk, der skulle have mad på en gang og hver dag.

Tyende

	Landarbejdere og tyende	Spørgsmål
Bolig		
Sådan tjener de penge		
Mænds arbejde		
Kvinders arbejde		
Børns arbejde		

efter

Efter du har læst

Gå sammen i makkerpar, brug stikordene, og genfortæl for hinanden, hvad I fik at vide om at bo på landet for ca. 125 år siden.

Fælles samtale

- Stil jeres spørgsmål i klassen, og find svar på dem.

Forudsig

Fik I svar på spørgsmålet: *Hvorfor flyttede folk fra landet til byen?* Hvis ikke, hvad tror I så kunne være årsagen?

Husmænd

før

Før du læser

Hvad tror du, du kan læse om i dette afsnit?
Fortæl det til din makker.

mens

Mens du læser

Læs i makkerpar, og brug strategierne:

1. Se på billederne, og tænk over, hvad de fortæller
2. Forudsig-stil spørgsmål-opklar-opsummer
3. Læs igen, skriv noter, og genfortæl

Husmænd

En husmand ejede ikke selv sit hus. Husmandens hus var ejet af en bonde eller en godsejer. Husmandens hus var lille, der var en stald, nogle få dyr og et lille stykke jord til. Husmændene var tit fattige, fordi de ikke kunne dyrke nok til, at alle i familien blev mætte. Og der var slet ikke noget tilovers, som de kunne sælge.

Derfor måtte husmændene arbejde for en rig bonde, så de kunne tjene lidt ekstra penge til mad. Men det var heller ikke altid nok, for dengang havde familierne mange børn. Det var helt almindeligt at have 10-11 børn.

Børnene i en husmandsfamilie måtte derfor ud at tjene. Det vil sige, at deres forældre lavede aftaler med en bonde om, at et barn hjalp til på en gård. Til gengæld fik barnet kost og logi. Så var der en mindre i familien, der skulle have mad. Og så var der mere mad til dem, der skulle arbejde. Nogle børn var kun 8-10 år, når de kom ud at tjene. For det meste var de kun ude at tjene om sommeren. Når husmandens børn fyldte 14 år, var de voksne og måtte arbejde som en voksen.

	Husmænd	Spørgsmål
Bolig		
Sådan tjener de penge		
Mænds arbejde		
Kvindes arbejde		
Børns arbejde		

efter

Efter du har læst

Brug stikordene, og genfortæl for hinanden, hvad I fik at vide om at bo på landet for ca. 125 år siden.

Fælles samtale

- Stil jeres spørgsmål i klassen, og find svar på dem.
- Hvordan var det at leve på landet i gamle dage for godsejere, bønder, husmænd, landarbejdere og tyende?

Forudsige

Fik I svar på spørgsmålet: *Hvorfor flyttede folk fra landet til byen?* Hvis ikke, hvad tror I så nu kunne være årsagen?

Erik Henningsen, „Bønder i Hovedstaden“, 1887

før

Før du læser

Læs titel og introtekst.

Folk flytter til byen

Sådan var det at leve på landet i mange år, men for ca. 125 år siden kom der flere og flere maskiner. Bønderne fik bedre plove og selvbindere. Der var ikke brug for så mange hænder til at passe de nye plove og selvbindere. Derfor blev mange landarbejdere arbejdsløse, og det blev endnu sværere for dem at klare sig på landet.

Fælles samtale

- Hvilke årsager tror I nu, der kan have været til, at folk flyttede fra landet til byen?

Kongens Nytorv

Arbejdere

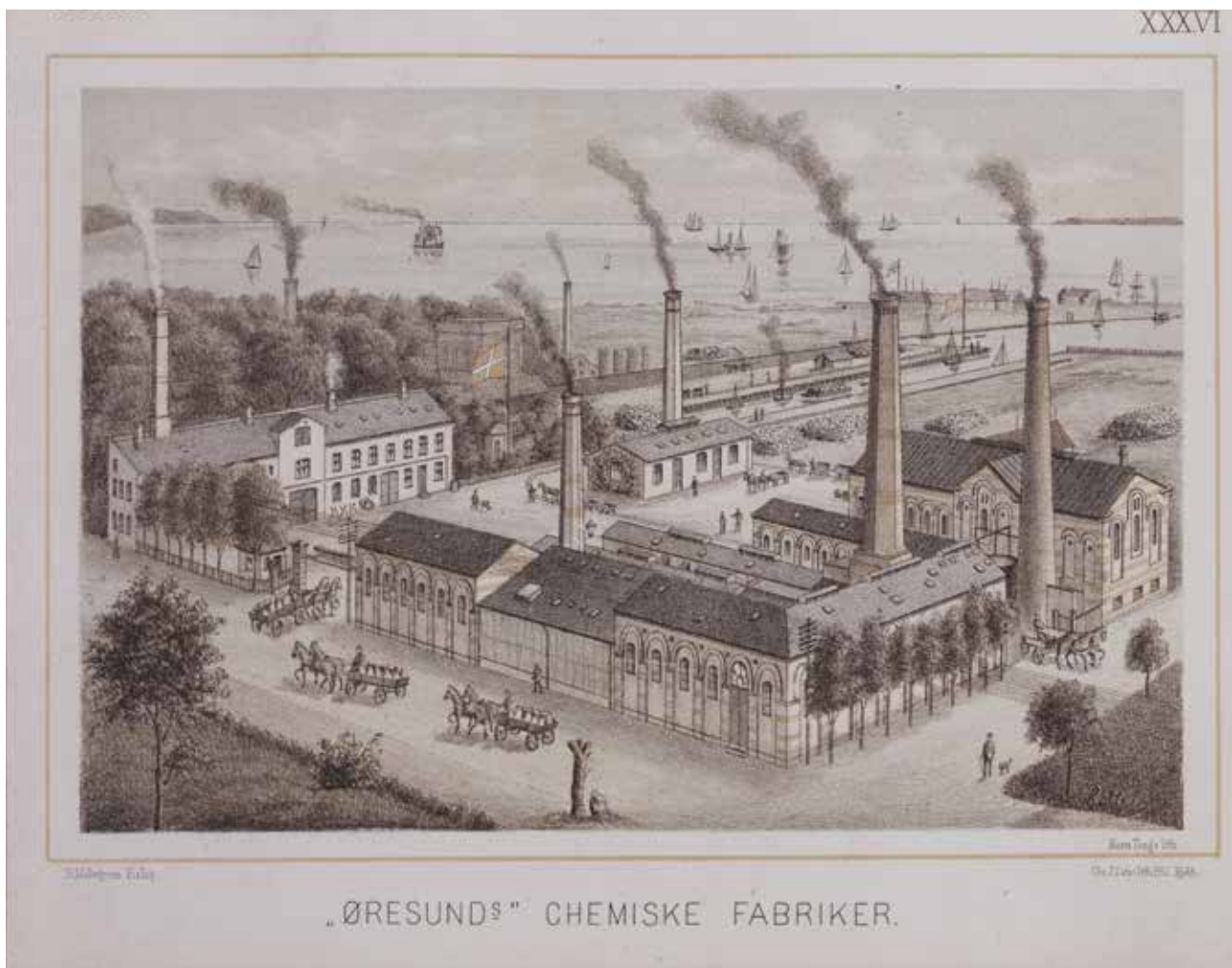
mens

Mens du læser

Læs i makkerpar, og brug strategierne:

1. Se på billederne, og tænk over, hvad de fortæller
2. Forudsig-stil spørgsmål-opklar-opsummer
3. Læs igen, skriv noter, og genfortæl

I byerne opstod der på samme tid flere og flere fabrikker.

Fabrikkerne lavede mange af de ting, som håndværkerne på landet tidligere havde lavet. Fabrikkerne havde brug for arbejdere. Derfor flyttede folk fra landet til byen. De håbede på at få arbejde og mulighed for et bedre liv i byen. Nogle blev også lokket dertil af familie, der allerede var i byen.

Men det var heller ikke altid nemt at klare sig i byen.
Det var der flere grunde til:

For det første manglede der lejligheder til alle dem, der flyttede ind til byen. Der blev derfor hurtigt bygget mange høje etageejendomme. Lejlighederne var små og mørke. Folk kom til at bo så tæt, at mange blev syge og døde i en tidlig alder, fordi de smittede hinanden.

For det andet betalte fabriksejerne en dårlig løn. Så også i byen måtte hele familien arbejde for ikke at sulte. I byen arbejdede folk ikke ude i den friske luft, men i mørke og indelukkede rum. Det var et hårdt arbejde. Så derfor blev mange arbejdere let syge.

For det tredje boede arbejderne ikke det sted, hvor de arbejdede. De boede i etageejendomme i nærheden af den fabrik, som de arbejdede på. I byen kunne de selv bestemme, hvor de ville bo, hvis de kunne betale huslejen. Men de fik ikke mad på deres arbejde, som de havde fået på landet. Arbejderfamilierne måtte selv sørge for mad, og det var ikke altid nemt, når der var mange munde, der skulle mættes.

Hvis en i familien blev syg eller døde, kunne man ikke få hjælp på samme måde, som man kan i dag. Så måtte man klare sig, som man bedst kunne, eller man måtte flytte sammen med andre.

Med tiden blev det nemmere at klare sig i byen. Arbejderne fik kæmpet sig til bedre vilkår. På fabrikkerne kom de med i et fælleskab – en fagforening – som kæmpede for mindre arbejde og mere fritid. De kæmpede for 8 timers arbejde, 8 timers fritid og 8 timers hvile. Og fik det.

Arbejderne fik også ret til ferie, og senere kom en lov, som forbød børn under 10 år at arbejde på fabrik. Med tiden blev mange af de gamle boliger revet ned og erstattet af nye og bedre boliger.

	Arbejdere	Spørgsmål
Bolig		
Sådan tjener de penge		
Mænds arbejde		
Kvinders arbejde		
Børns arbejde		

efter

Efter du har læst

Brug stikordene, og genfortæl for hinanden, hvad I fik at vide om:
Hvorfor flyttede folk fra landet til byen?

Fælles samtale

Dengang

- Stil jeres spørgsmål i klassen, og find svar på dem.
- Hvilke årsager var der til, at folk flyttede fra land til by?

Nu

- Hvordan er det i dag? Flytter folk også fra land til by i dag?
- Hvordan er arbejdsforholdene i dag?
- Hvilke boliger blev revet ned, og hvor blev der bygget nye?

Undersøg

Gå sammen i makkerpar, og undersøg:

- Hvad er en fagforening?
- Hvornår blev de første fagforeninger dannet?
- Hvornår fik arbejderne 8 timers arbejde, 8 timers fritid og 8 timers hvile?
- Hvornår fik arbejderne ret til ferie?
- Hvornår kom den lov, der forbød børn under 10 år at arbejde?

Arbejderbevægelsens krav

Evaluering

Fortællende tekst om hverdagsliv i gamle dage

Nu skal du finde ud af, hvad du ved om hverdagsliv i gamle dage. Du skal skrive en fortællende tekst. Handlingen skal udspille sig i den tid, du har lært om her i forløbet, men personerne i teksten skal være opdigtede.

Planlæg din tekst

Planlæg din tekst sammen med en eller to andre elever, og skriv stikord til din tekst i dette notatark:

Rammer	Mine ideer som stikord	Eksempler
Personer Opdigtede		• En familie i en etageejendom • En familie, der overvejer at flytte fra landet til byen • En familie, der lige er flyttet til byen • Folk på en fabrik
Stedet Hvor foregår fortællingen?		• I byen • På landet • I hjemmet • På en fabrik • I en skole
Plot Hvad er det for en konflikt, teksten handler om, og som har med tiden at gøre?		• En mor har svært ved at lære sit barn at lave ildtændere • En dreng må skaffe mad til familien • Et barn er feriebarnd • En familie har mistet deres lejlighed • En far er syg og kan ikke arbejde • En ulykke på fabrikken
Tekstens opbygning		• Indledning, midte, slutning • Brud og et problem, der skal løses • Beskrivelser af følelser, så man kan leve sig ind i tiden og personerne

Sprog

- Brug emneord, fx *ildtænder, mælkedreng, fabrik, baggård, kakkelovn, koks, brændevin, natpote, pantelåner, kandis, slæbesild, trillebånd, fedteklemmer*
- Brug en jegfortæller
- Brug
 - handleverber, fx *arbejde, stjæle, passe, hente, løbe*
 - sanseverber, fx *mærke, føle, smage, lugte, se, høre*
- Skriv i datid
- Brug tidsangivelser, fx *i gamle dage, om morgenen, senere, derefter*
- Brug beskrivelser, der viser, at du kan leve dig ind i tidens livsvilkår

Skriv

Skriv nu hver især indledningen til jeres tekst. Brug 10 min.

Byt med en makker, og læs og kommenter hinandens tekster. Få din egen tekst tilbage, og ret til i forhold til din makkers forslag.

Skriv videre i 10 min.

Der skal ske noget, der sætter handlingen i gang – et vendepunkt eller et brud. Hvordan kommer det frem i teksten?

Byt igen tekst med en makker, og læs og kommenter hinandens tekster. Ret til i forhold til din makkers forslag.

Skriv igen i 10 min.

Din tekst skal have et problem, der skal løses. Byg løsningen af problemet op til et højdepunkt. Hvad skal være højdepunktet?

Byt igen tekst med en makker, og læs og kommenter hinandens tekster. Ret til i forhold til din makkers forslag.

Skriv teksten færdig. Sæt den flot op, og illustrer den.

Evaluering – fælles

- Læs jeres tekster op i klassen, fx to om dagen.
- Vurder, om teksten opfylder rammerne fra notatarket, og hvad den fortæller om din viden om hverdagsliv i gamle dage.

Hvad ved du om dengang og nu?

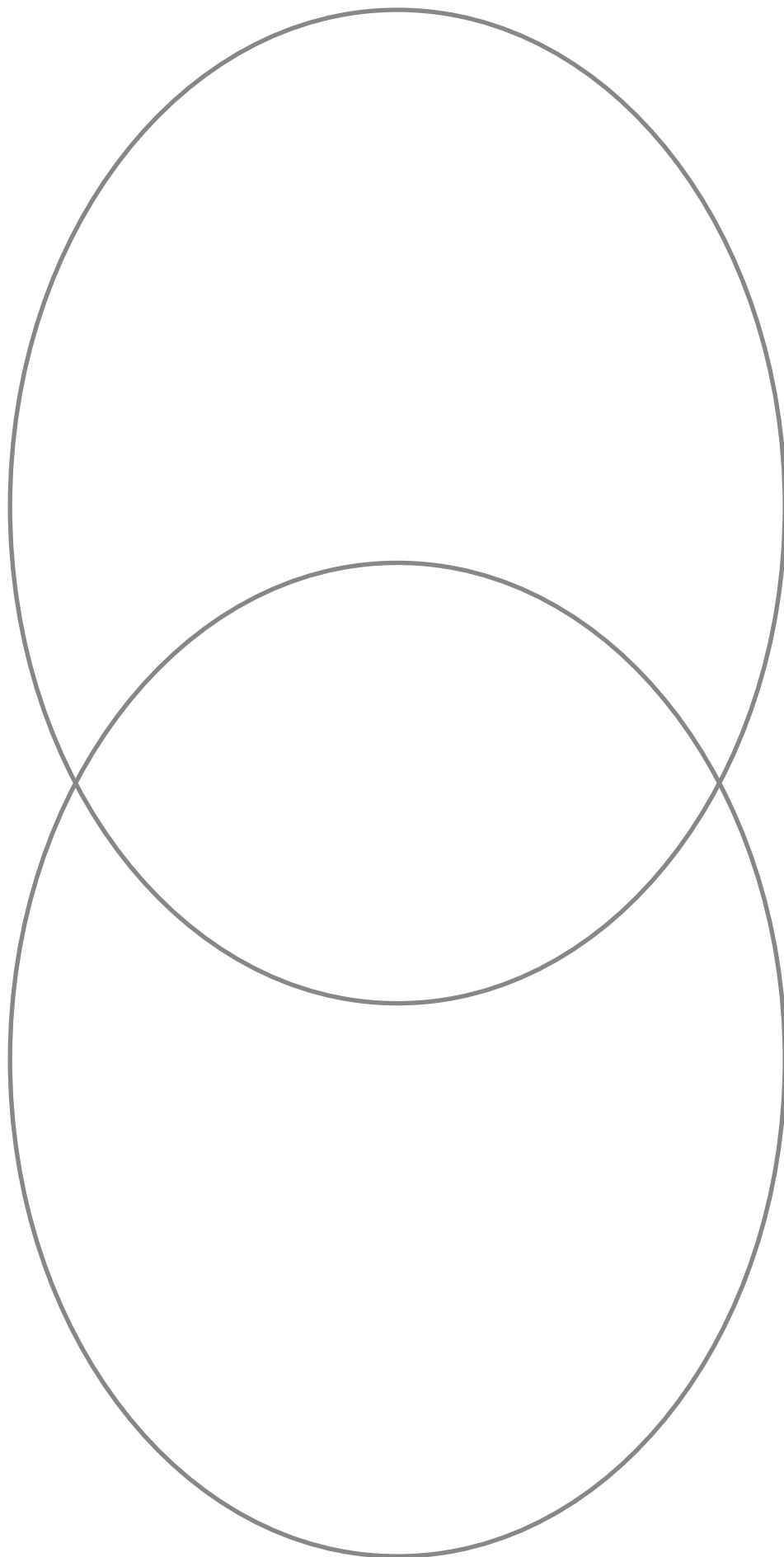
Udfyld Venn-diagrammet med stikord. Skriv, hvilke ligheder der er mellem dengang og nu i fællesmængden.

Gå sammen i grupper på fire, og sammenlign jeres diagrammer. Har I det samme med? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Dengang

Nu

Kærer lærer,

Du sidder nu med elevhæftet til materialet *Hverdagsliv før og nu – fortalt gennem Børnenes Arbejdersmuseum*.

Materialet er tænkt som et tværfagligt forløb mellem dansk og historie. Det er bygget op, så det tager udgangspunkt i det nære og genkendelige, og via besøget på Arbejdersmuseet og forskellige tekster sammenlignes datidens forhold med nutidens.

Det er et tematisk forløb, og der arbejdes ud fra det løse tidsbegreb som „da mine tipoldeforældre var børn“. Det er således ikke en eksakt tid, der er omdrejningspunkt i forløbet, men udstillingen skildrer tiden fra ca. 1900 og 30 år frem.

Derudover er der i materialet fokuseret på den faglige læsning og skrivning, og opbygningen af materialet tager udgangspunkt i den genrepædagogiske model Teaching Learning Cycle.

Materialet henvender sig til 3.-4. klasse og kan kombineres på forskellig vis alt, efter hvor mange lektioner man tænker at bruge på emnet, og hvilke forudsætninger eleverne har.

I lærervejledningen, som man finder på vores hjemmeside, introduceres det samlede undervisningsforløb og brugen af elevhæftet.

God fornøjelse med den faglige læsning og skrivning,

Susanne Arne-Hansen, Linda Nørgaard Andersen og Ane Riis Svendsen